

Green Deal tijdelijke natuur

Gedurfde, innovatieve samenwerking
met structurele resultaten

www.tijdelijkenatuur.nl

colofon

Tekst Bureau Strooming en InnovatieNetwerk i.s.m. alle Green Deal-partners

Correctie Schrijf-Schrijf, Utrecht

Ontwerp Blik grafisch ontwerp, Utrecht

Beeld Bureau Strooming, InnovatieNetwerk, De12Landschappen, De Vlinderstichting, Groningen Seaports, Havenbedrijf Amsterdam

Inhoudsopgave

Samenvatting **Gedurfde, innovatieve samenwerking met structurele resultaten**

1 Wat voorafging aan de Green Deal

- 1.1 Geboorte van een nieuwe manier van denken (oude dromen)
- 1.2 De stap van denken naar de praktijk

2 Gedurfde nieuwe vrienden

- 2.1 Havenbedrijf Amsterdam
- 2.2 Groningen Seaports
- 2.3 Roelofs
- 2.4 De Vlinderstichting
- 2.5 De12Landschappen
- 2.6 Cascade
- 2.7 Ministerie van Economische Zaken

3 Nieuwe dromen, nieuwe afspraken

- 3.1 Afspraken voor meer Tijdelijke Natuur
- 3.2 Samenwerken en samen werken

4 Structurele en innovatieve resultaten

- 4.1 Negen knelpunten opgelost
- 4.2 Vierentwintig TN-gebieden gerealiseerd
- 4.3 Unieke samenkomst van netwerken
- 4.4 Rijksoverheid ondersteunt met medewerking
- 4.5 111 artikelen, 23 interviews en vier filmpjes gepubliceerd

5 De volgende stap: van 2000 naar 40.000 ha (nieuwste dromen)

- 5.1 Tijdelijke Natuur is klaar om Nederland te veroveren
- 5.2 Coalitie Tijdelijke Natuur

Samenvatting Gedurfde, innovatieve samenwerking met structurele resultaten

Het probleem is overzichtelijk: veel grondeigenaren met ontwikkelplannen proberen de vestiging van beschermde plant- en diersoorten op hun toekomstige bouwterreinen te voorkomen om conflicten met de Flora- en faunawet vermijden. De innovatieve oplossing is ook eenvoudig: als terreineigenaren de zekerheid kan worden verschaft dat ze nieuw te vestigen beschermde soorten probleemloos mogen verwijderen op het moment dat de schop de grond in moet, kunnen ze stoppen met natuurwerend beheer en profiteren zowel de natuur als die grondeigenaren.

Het verwijderen van natuur toestaan om de ontwikkeling van natuur mogelijk te maken. Dat is de paradox van het concept Tijdelijke Natuur. Deze nieuwe manier van kijken naar natuur(bescherming) biedt nieuwe kansen voor zowel natuur als bedrijfsleven. Voor de natuur bestaat de kans dat er meer dan 40.000 hectare aan Tijdelijke Natuur bijkomt. En hoewel elk van die Tijdelijke Natuurterreinen een tijdelijk karakter heeft, is de winst voor de natuur permanent. Omdat zaden en jonge dieren zich vanuit een Tijdelijk Natuurgebied naar de omgeving verspreiden helpt dat de instandhouding van populaties. Voor grondeigenaren biedt de aanpak winst omdat ze geen natuurwerend beheer meer hoeven te voeren. Ook lopen ze niet langer het risico om, juist op het moment dat de schop de grond in moet, geconfronteerd te worden met nader onderzoek en eisen voor compensatie.

Een ongewenst neveneffect van de huidige natuurwetgeving ("negatief natuurbeheer") wordt met Tijdelijke Natuur opgelost zonder de wet zelf of de doelen en idealen daarachter geweld aan te doen. Het kind wordt

duis niet met het badwater weggegooid. Verfrissend is dat het initiatief voor de oplossing niet van de overheid is gekomen.

De Green Deal heeft nieuwe en verrassende samenwerkingsverbanden tot stand gebracht. Zo organiseerde De Vlinderstichting samen met Cascade de eerste van een reeks regiobijeenkomsten om het concept te verspreiden. De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) zit aan tafel met Groningen Seaports om een oplossing te vinden voor een concrete behoefte. En met De12Landschappen om te onderzoeken of het juridische problemen kan opleveren als Tijdelijke Natuur ontstaat in de nabijheid van Natura 2000-gebieden als de Waddenzee; en zo ja, wat daar dan aan te doen is. Havenbedrijf Amsterdam zoekt samen met InnovatieNetwerk naar een manier om onduidelijkheid weg te nemen over onbedoelde fiscale gevolgen van Tijdelijke Natuur..

Er is durf getoond. Om te beginnen door het bedrijfsleven. Zij staken met dit concept – en met de Green Deal – hun nek uit; zij zijn immers degenen die hun grond voor de ontwikkeling van Tijdelijke Natuur beschikbaar stelden. Dat deden ze zonder enige verplichting en ondanks het feit dat de gevolgen nog niet tot in detail bekend waren. Bovendien nemen sommige van deze terreineigenaren ook de moeite, alweer zonder dat ze daartoe verplicht zijn, om de inrichting op hun terrein zó aan te passen dat het aantrekkelijker wordt voor (beschermde) soorten om zich te vestigen. Voor wie denkt in kansen, zoals de partners binnen de Green Deal, is dat een logische stap. Voor wie denkt in risico's, zoals de meeste grondeigenaren, is het juist een onlogische stap.

Natuurorganisaties durfden het aan om te ondersteunen dat natuur, na een periode van ontwikkeling, ook weer mag worden verwijderd. Dat is geen vanzelfsprekende boodschap voor organisaties die het behoud

van natuur als primaire doelstelling hebben. Ook hun samenwerking met commerciële partijen getuigt van lef. Weliswaar vinden natuurorganisaties en bedrijven elkaar wel vaker, maar zelden op een thema waarbij in de publieke perceptie de belangen tegengesteld zijn. Dat is extra gedurfd.

Het Ministerie van Economische Zaken (EZ) toonde eveneens durf. Want hoe vanzelfsprekend is het dat je ruimte geeft aan het verwijderen van beschermde soorten, zonder compensatieplicht en al voordat die soorten überhaupt op het terrein aanwezig zijn? Het vergt mentale lenigheid om te zien dat het intellectueel en ecologisch klopt. En die lenigheid moet dan vervolgens worden vertaald in procedures en wetgeving die de toepassing van het idee in de praktijk mogelijk maken. Die vertaling kwam er doordat beleidsmedewerkers van EZ, onder wie medewerkers van RVO, het aandurfd en om buiten bestaande kaders te treden, open mee te denken en concrete voorstellen te doen voor wetgeving – waarbij zij dit alles met de partners van de Green Deal toetsten op werkbaarheid.

Er zijn vernieuwende en structurele resultaten bereikt. Het eindresultaat van deze Green Deal is niet alleen terug te vinden in gedegen beleid, dat door de toets van de praktijk en de rechter is geoptimaliseerd, maar ook in nu al meer dan 2000 hectare Tijdelijke Natuur in bijna dertig gebieden in Nederland. Daarvan profiteren én de natuur én het bedrijfsleven én de mensen die van natuur willen genieten. Op het moment dat dit rapport geschreven wordt, heeft de Green Deal alle knelpunten opgelost en zelfs nóg eentje. Met dat succes is het tijd om deze Green Deal af te sluiten. Wat de Green Deal wilde doen, is gelukt: Tijdelijke Natuur is klaar om Nederland te veroveren. Dit sluit naadloos aan op de door Staatssecretaris Dijkema (Economische Zaken) in 2014 gelanceerde Natuurvisie. Daarin onderstreept zij het belang van een actieve rol van de samenleving – ook om nieuwe natuur te realiseren. In

potentie kan het concept Tijdelijke Natuur 40.000 ha Tijdelijke Natuur in Nederland opleveren zonder dat dit subsidies van overheden vraagt. Een mooi voorbeeld van subsidievrije natuurgebieden, gerealiseerd door de samenleving.

1 Wat voorafging aan de Green Deal

1.1 Geboorte van een nieuwe manier van denken (oude dromen)

Het idee voor Tijdelijke Natuur werd voor het eerst beschreven in 2004. De droom kreeg zijn beslag in een essay en ging in dat prille begin nog door het leven als “Reizende Natuur”. Kort daarna zochten de afzenders van het essay (InnovatieNetwerk, ARK Natuurontwikkeling en bureau Stroming) de samenwerking met het toenmalige Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). Doel: het idee gezamenlijk verwezenlijken.

Eerst zochten de partners uit of Reizende Natuur, dat al snel zou worden omgedoopt tot Tijdelijke Natuur, ecologisch verantwoord was (antwoord: ja!). Ook wilden ze weten of het concept toegepast kon worden op een substantiële hoeveelheid hectares in Nederland (antwoord: ja!). Vanaf 2006 zochten ze naar een manier om het idee juridisch vorm te geven. Uiteindelijk kozen ze, in nauwe samenwerking met prof. Chris Backes, voor de vorm van een ontheffing. De “ontheffing Tijdelijke Natuur” gaf de terreineigenaar toestemming

voor het laten ontstaan én verwijderen van Tijdelijke Natuur, als één handeling. Daarbij mochten zij ook de beschermde soorten op hun terreinen laten ontstaan en verwijderen, met uitzondering van de beschermde soorten die al bij aanvang aanwezig waren.

Het doel en de precieze aanpak werden uitgewerkt in een concept-beleidslijn, met medewerking van natuurorganisaties en een aantal grote terreineigenaren. In 2009 werd op basis van deze beleidslijn de allereerste ontheffing Tijdelijke Natuur afgegeven: aan Havenbedrijf Amsterdam.

Bevestiging van het gedegen werk kwam met een bezwaarprocedure rond de eerste afgegeven ontheffing. Het concept is op 15 april 2011 door de rechter getoetst en juridisch robuust gebleken. Tijdelijke Natuur is permanente winst voor de natuur.

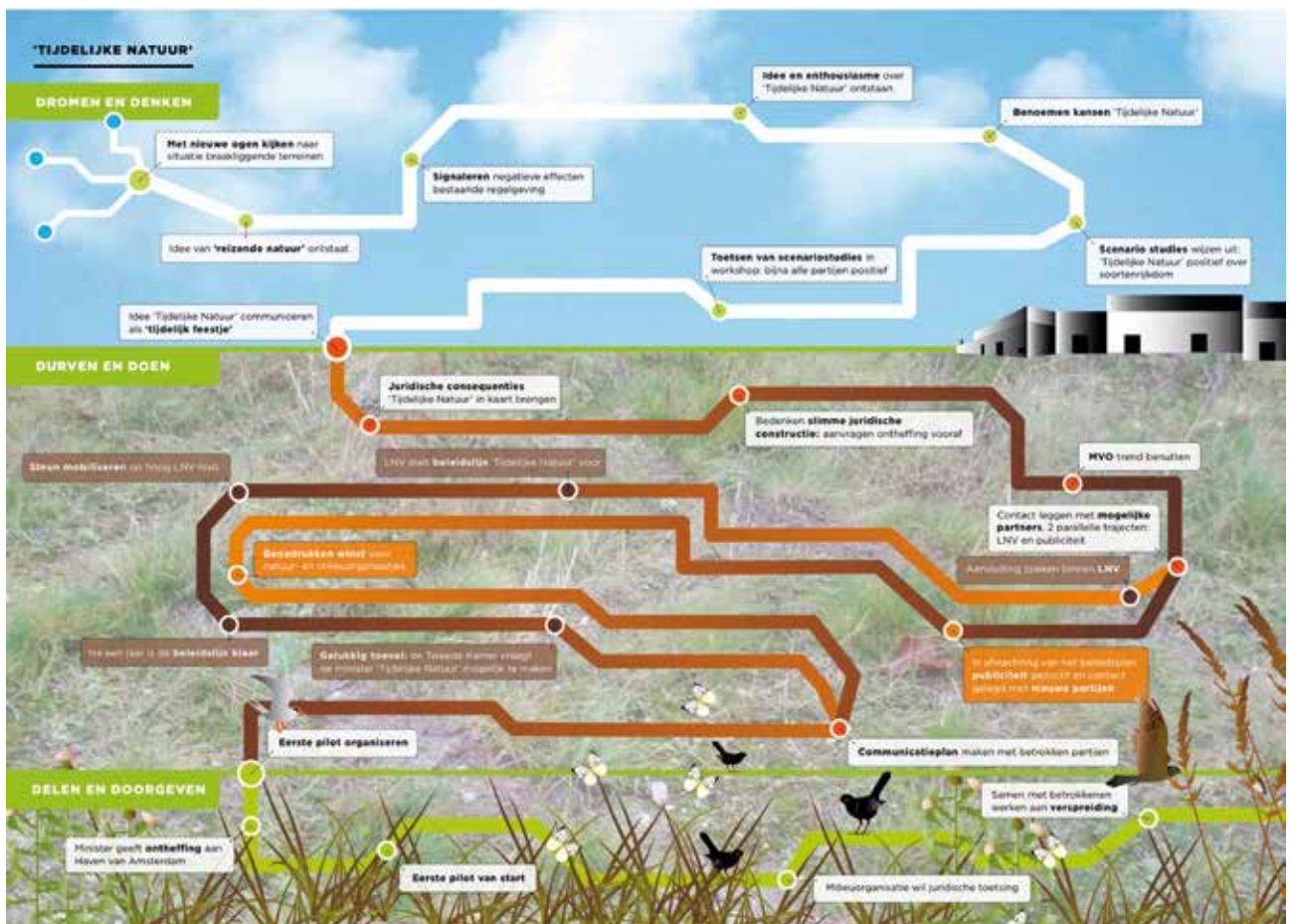
1.2 De stap van denken naar de praktijk

Na de eerste ontheffing volgden er meer. Binnen een paar jaar waren er verspreid over bijna heel Nederland Tijdelijke Natuurgebieden te vinden. Het ging om terreinen van organisaties die voor de troepen uit durfden (en durven) te lopen. Al snel bleek de praktijk, zoals altijd, weerbarstig: in de uitvoeringspraktijk kwamen de koplopers hardnekkige problemen tegen. Vanuit de behoefte die problemen op te lossen, ondertekenden acht partijen in december 2011 een Green Deal Tijdelijke Natuur. Deze Green Deal verenigde een verrassende combinatie van partijen: (private) grondeigenaren (Havenbedrijf Amsterdam, Groningen Seaports, Roelofs, Cascade) gingen samenwerken met natuurorganisaties (De Vlinderstichting, De12Landschappen) en het Ministerie van EZ. Samen namen ze zich voor om binnen drie jaar de barrières te slechten die in de praktijk opdoemden tussen het logische idee en de brede toepassing daarvan in de praktijk.

Minister Gerda Verburg tekent op 15 juli 2009 de eerste ontheffing Tijdelijke Natuur voor het Havenbedrijf Amsterdam en overhandigt deze aan wethouder Hans Gerson.

Foto: Arnold van Kreveld, bureau Stroming

Overzicht van hoe Tijdelijke Natuur begon als idee, dat in de loop van een aantal jaren en met vele vormen van samenwerking leidde tot een eerste pilot. Bron: "Op weg naar Tijdelijke Natuur", InnovatieNetwerk, 2011.

2 Gedurfde nieuwe vrienden

Remco Barkhuis
Havenbedrijf Amsterdam

Elmar Theune
Ministerie van Economische Zaken

Monique van den Dungen
Groningen Seaports

Leonie van der Voort
Cascade

Marcel Grit
Roelofs

Albert Vliegthart
De Vlinderstichting

Hank Bartelink
Landschappen NL
(voorheen De12Landschappen)

2.1 Haven Amsterdam

Remco Barkhuis, hoofd cluster Infrastructuur en Geoinfo bij *Havenbedrijf Amsterdam*, vertelt waarom het havenbedrijf mee wilde doen:

“Ons Amsterdamse havenbedrijf heeft als eerste in Nederland een ontheffing gekregen voor Tijdelijke Natuur. Of eigenlijk om Tijdelijke Natuur weer op te ruimen, want als grondeigenaar is juist de rechtszekerheid dat een terrein in gebruik genomen kan worden van het grootste belang. Dit is ook de primaire reden waarom het havenbedrijf in het concept Tijdelijke Natuur is gestapt. Door de ontheffing kunnen wij onze erfpachters garanderen dat zij een terrein in gebruik kunnen nemen op het moment dat zij hun vergunningen voor bouw en bedrijfsvoering krijgen. Vanuit het bedrijf begeleiden we de ingebruikneming zodat voldaan wordt aan de zorgplicht.

Het principe van Tijdelijke Natuur heeft voor ons nog meer voordelen. Gedurende de periode dat een terrein braak ligt, zijn de beheerskosten minimaal, want de natuur kan vrij groeien en bloeien. Bovendien ziet een natuurlijk ingericht terrein er fraai uit voor de bezoekers en werknemers in het gebied. Een fraai ogend gebied kan werknemers aanzetten om eerder de fiets naar het werk te pakken in plaats van de auto, waardoor de verkeersdruk op de wegen afneemt en er meer ruimte is voor bedrijfsverkeer. Uit onderzoek blijkt bovendien dat fietsende werknemers een lager ziekteverzuim hebben, waardoor de bedrijven in het gebied economisch baat hebben bij Tijdelijke Natuur. Tijdelijke Natuur is winst voor de natuur, want tijdens de groei-periode worden populaties sterker. Ook is het winst voor onszelf en andere bedrijven. Een win-win-win-situatie dus; het soort kans dat elke grondeigenaar zou moeten pakken.

Door deelname aan de Green Deal profileert Havenbedrijf Amsterdam zich niet alleen op een verrassende manier als pleitbezorger, maar ondersteunt het een initiatief waarmee ook bedrijven binnen en buiten het gebied winst kunnen behalen.”

2.2 Groningen Seaports

Monique van den Dungen vertelt waarom *Groningen Seaports* in de Green Deal is gestapt:

“Aan de rand van wereld, op erfgoed de Waddenzee, kijken we niet vreemd op van de vele vogels en planten

in onze havens en industriegebieden. Ze zijn fantastisch en ze horen erbij. Ze komen en ze gaan weer, ze blijven soms jaren weg en weten ons vervolgens toch weer te vinden. Eigenlijk vinden we: hoe meer natuur hoe beter. Omdat deze insteek ons vele problemen opleverde en zowel de natuur als de ondernemers er het slachtoffer van dreigden te worden, hebben wij drie jaar geleden met vol enthousiasme de Green Deal Tijdelijke Natuur getekend.

In onze havens vestigen wij nieuwe bedrijven en ontwikkelen we havenfaciliteiten op nog braakliggend haventerrein. Hoewel het geen natuurgebied is, rusten, foerageren en broeden in onze haventerreinen ook soorten uit de Waddenzee. Wij en onze ondernemers kregen te maken met veel vertraging bij bouwwerkzaamheden, grote onzekerheden of projecten wel door konden gaan, verplichte maatregelen om elders natuur te creëren en veel verplicht onderzoek. Dit alles vanuit de Natuurbeschermingswet, omdat de aangrenzende Waddenzee een Natura 2000-gebied is.

De stemming in ons bedrijf en de ondernemers sloeg aanvankelijk om. We vertrouwden de natuur niet langer en ze dreigde onze vijand te worden. Gesproken werd over maatregelen om de natuur in de havens niet langer een kans te geven. Dat voelde niet goed. Tegen de natuur én onze natuur in. De Green Deal bood het podium om samen met andere ondernemers, natuurorganisaties en de overheid een win-winoplossing te zoeken voor de natuur en de ondernemers. Een geweldig initiatief!

Tijdelijke Natuur betekent voor Groningen Seaports: natuur moet altijd en overal een kans krijgen. En dat kan prima samengaan met het ondernemen in gebieden waar die natuur is toegestaan, maar moet de ondernemers daar niet in hun activiteiten belemmeren. De Green Deal heeft veel losgemaakt en veel knelpunten opgelost zodat Tijdelijke Natuur inmiddels grote winst is op veel plaatsen in Nederland. Daar zijn we erg trots op.

Ook na de Green Deal blijven wij betrokken. De ecologische winst van Tijdelijke Natuur moet blijvend kunnen worden omgezet in juridische zekerheid vooraf. Dan kunnen wij en onze ondernemers de Tijdelijke Natuur met volle overtuiging omarmen en natuur altijd en overal kansen bieden. Een win-winsituatie voor iedereen. Is dat niet mooi? Ik vind van wel. Zo werken we samen aan natuur.”

2.3 Roelofs

Marcel Grit, hoofd Marketing en Innovatie van *Roelofs*, vertelt waarom hij deelname aan de Green Deal Tijdelijke Natuur een logische stap vond.

"Direct aan de A32 van Zwolle naar Leeuwarden bij Steenwijk ligt het bouwterrein Eeserwold. Op Eeserwold worden wonen, werken en recreëren gecombineerd in een duurzame omgeving van circa 200 ha. Het terrein ligt klaar om geëxploiteerd te worden. Toen de Green Deal startte, liet die exploitatie naar verwachting nog wel even op zich wachten. Een mooie kans voor een innovatief pauzelandschap: Tijdelijke Natuur!

We kozen ervoor om natuur tijdelijk toe te staan op Eeserwold. Als eerste private partij gingen we de samenwerking aan met Landschap Overijssel. Op sommige plekken in het terrein zijn kleine aanpassingen verricht, zodat bepaalde zeldzame soorten meer kans hebben. Verder hebben we de natuur zich spontaan laten ontwikkelen.

Als je als ontwikkelaar in zo'n pilot stapt staat vertrouwen boven alles. Vertrouwen in het proces en in de partijen die betrokken zijn. In het geval van Tijdelijke Natuur heeft dit erg goed uitgepakt. Vanuit de Green Deal Tijdelijke Natuur, alsook in de praktische samenwerking met Landschap Overijssel.

Het innovatieve concept Tijdelijke Natuur is interessant voor Roelofs omdat het goed past bij het duurzame karakter van het bedrijventerrein Eeserwold en de bedrijfsfilosofie. Het initiatief heeft na vier jaar aantoonbaar een bijdrage geleverd aan de toename van biodiversiteit. Tegelijk heeft het als voordeel dat we als ontwikkelaar op een andere wijze met het beheer van het braakliggende terrein om kunnen gaan. Een prachtige samenwerking dus, die meerwaarde aan ruimte heeft gebracht."

2.4 De Vlinderstichting

Albert Vliegenthart, expert op gebied van vlinders en ervaringsdeskundige op het vlak van Tijdelijke Natuur, vertelt waarom *De Vlinderstichting* de Green Deal belangrijk vindt:

"De Green Deal Tijdelijke Natuur is een constructieve oplossing om zo goed mogelijk om te gaan met de Flora- en faunawet en tegelijkertijd de ontwikkeling van natuur te stimuleren. Dit soort terreinen zijn zeer belangrijke stapstenen voor de Nederlandse dagvlinders, die sterk onder druk staan. Met Tijdelijke Natuur

kunnen soorten zich voor langere periode voortplanten en uitbreiden naar de directe omgeving. Bovendien zijn vlinders en Tijdelijke Natuur een goed middel om biodiversiteit onder de aandacht te brengen bij bedrijven, gemeenten en burgers. Mensen kunnen direct genieten, de natuur komt in de plaats van voorheen onbenutte en verlaten plekken. Hierdoor worden mensen zich bewuster van hun eigen leefomgeving. Dat alles is iets wat De Vlinderstichting graag wil bevorderen."

2.5 De12Landschappen

Hans Bartelink, directeur van *LandschappenNL* (voorheen *De12Landschappen*) vertelt waarom hij tijd en energie in de Green Deal wilde stoppen.

"De koepelorganisatie De12Landschappen is met veel enthousiasme in de Green Deal Tijdelijke Natuur gestapt. Ze kwam de plannen voor de Green Deal Tijdelijk Natuur op het spoor via Landschap Overijssel, een van de aangesloten provinciale natuurorganisaties. Landschap Overijssel was op dat moment in overleg met Roelofs over Eeserwold, een locatie van 200 ha waar zand gewonnen werd, kantoorpanden werden gebouwd en huizen verrezen. Roelofs had de ambitie om er een duurzaam bedrijventerrein te ontwikkelen. Bij die ambitie paste het concept Tijdelijke Natuur heel goed.

Met Landschap Overijssel zagen en zien we de kansen in gebieden waarin en waarop zich tijdelijk natuur kan ontwikkelen. Studies van onder andere De Vlinderstichting tonen overduidelijk de ecologische waarde van dergelijke situaties: er ontwikkelen zich biotopen met een grote rijkdom aan pionierssoorten. Zaken die elders zeldzaam zijn geworden. Belangrijke winst is daarom niet alleen méér natuur (goed voor biodiversiteit en beleving), maar ook meer bijzondere natuur.

Natuur in Nederland bestaat grotendeels uit verstilde agrarische landschappen, die in biologische termen vooral worden bevolkt door planten- en diersoorten van rijpere ecosystemen. Pionierssituaties, met bijbehorende flora & fauna, zijn een zeldzaamheid en treffen we - ironisch genoeg - dan ook vooral aan in industriële gebieden, zoals opgespoten bouwterreinen, havens en industrieterreinen. Tijdelijke Natuur, juist op dergelijke locaties, vult dus een omissie in de ecosystemen van Nederland.

Vinden we het als terreinbeherende natuurorganisaties dan niet jammer dat al die spontane natuur na verloop

weer moet verdwijnen? Jazeker wel, maar dat weegt wat ons betreft niet op tegen de ecologische winst die we met Tijdelijke Natuur boeken. En heel belangrijk: onze ambitie is om permanente Tijdelijke Natuur te krijgen. Niet permanent op één plek, maar permanent door de tijd heen, op verschillende plekken. Altijd en overal Tijdelijke Natuur. Op deze manier borgen we de aanwezigheid in ruimte en tijd van pionierssituaties. De12Landschappen draagt graag haar steentje bij in het innovatief denken over en realiseren van dergelijke nieuwe natuur.”

2.6 Cascade

Leonie van der Voort, directeur van *Cascade*, vertelt waarom zij is ingestapt:

“Cascade, koepel voor bedrijven die delfstoffen winnen, zag in Tijdelijke Natuur dé manier om economie en ecologie te verbinden. Bedrijven die actief zijn de wereld van de delfstoffenwinning zijn altijd bezig op het vlak van economie en ecologie. Hoewel dit vaak als tegenstrijdig wordt gezien is het omgekeerde waar: economie en ecologie kunnen prima hand in hand gaan. Sterker nog: ze kunnen elkaar versterken. Als Wageningse bioloog die belangstelling heeft voor en kennis van ecosysteemdiensten en natuurwetgeving, en die momenteel werkzaam is in deze industriële tak van sport, vond ik de wijze waarop huidige wet- en regelgeving de kansen voor economie en ecologie in de weg stond eigenlijk stuitend.

Ik zag dat de leden van Cascade eenvoudigweg gedwongen werden door de wet om alles te doen om bijzondere soorten flora en fauna van de terreinen te weren (lees: klepelen, gif spuiten). Dit was nodig om op moment van ingebruikname van de terreinen niet in problemen te komen; ze wilden geen risico lopen op verlies van investeringskapitaal. Terwijl de natuur – vooral de pionierssoorten die het toch al moeilijk hebben – enorm zou kunnen profiteren van de terreinen die ongebruikt lagen te wachten op hun bestemming. Deze bestemming is in het geval van delfstoffenwinning uiteindelijk meestal weer natuurgebied!

Hier eens flink de tanden in zetten om zo een brug te bouwen tussen natuur en bedrijfsleven, samen met een inmiddels hechte club van mensen uit de groene wereld, de overheid en het bedrijfsleven: dat was eigenlijk een feestje. Het is bijna jammer dat deze Green Deal zo goed aanslaat dat de markt het initiatief nu kan overnemen en de Green Deal afgerond kan worden.”

2.7 Ministerie van Economische Zaken

Elmar Theune, verantwoordelijk beleidsambtenaar bij het *Ministerie van Economische Zaken*, vertelt waar zij haar inspiratie vandaan haalt voor deze Green Deal:

“Jarenlang stonden er om de zoveel tijd stukjes in de krant dat een of ander zeldzaam beest of plant een project tegenhield, bijvoorbeeld een woonwijk, weg of bedrijventerrein. Het ging altijd om planten of dieren die zich thuisvoelen op braakliggende terreinen (in natuurjargon: vroege successiestadia). Aannemers konden die planten en beesten wel schieten. Natuur was niet iets om van te houden; natuur was iets om te voorkomen. En dat gebeurde ook. De terreinen werden zo kaal mogelijk gehouden opdat die bijzondere soorten zich er niet konden vestigen. Doodzonde, want dit zijn juist de plekken waar deze soorten zich thuis voelen. Verlies dus; niet alleen voor de natuur en het imago van de natuur, maar ook voor het vertrouwen in de overheid die dit soort natuurbeleid maakt.

Nederland kiest voor groene groei. Economische groei die rekening houdt met de leefomgeving en duurzame ontwikkeling. Met de Green Dealaanpak geeft het kabinet ruimte aan vernieuwende initiatieven uit de samenleving om de transitie naar een duurzame economie te versnellen.

Bij de uitvoering van duurzame initiatieven lopen bedrijven, medeoverheden en groepen burgers soms tegen barrières aan. De Green Dealaanpak is er om die weg te nemen. De rol van de overheid hierbij varieert per initiatief: van het wegnemen van belemmeringen in wet- en regelgeving en het toegankelijk maken van netwerken tot het ondersteunen van toegang tot de kapitaalmarkt.

De Green Deal Tijdelijke Natuur zorgt ervoor dat natuur zich op braakliggende terreinen kan ontwikkelen. Hierdoor krijgen we meer natuurgebieden in Nederland. Er zijn immers altijd braakliggende terreinen die tijdelijk voor natuur gebruikt kunnen worden. Met de ontheffing Tijdelijke Natuur kan er tot wel 40.000 hectare aan natuur in Nederland bij komen. En bedrijven hoeven niet meer bang te zijn dat natuur hun bedrijfsvoering verstoort, maar dragen juist bij aan natuur. Met de Green Deal zijn de ongewenste neveneffecten van de natuurwetgeving opgelost. Het kabinet is blij dat een aantal private partijen het risico heeft genomen om Tijdelijke Natuur te laten ontstaan, zodat de ontheffing getoetst kon worden.”

3 Nieuwe dromen, nieuwe afspraken

Het verwijderen van natuur toestaan om de ontwikkeling van natuur mogelijk te maken. Dat is de paradox van het concept Tijdelijke Natuur. De nieuwe vrienden van Tijdelijke Natuur delen de droom om deze paradox op grote schaal in de praktijk te brengen.

Dat zoiets niet vanzelf gaat bleek al uit de eerste pilots, waarin een flink aantal barrières tussen het goede idee en de brede toepassing zichtbaar werden. Vandaar dat binnen de Green Deal wordt afgesproken dit soort hindernissen in de periode 2012-2014 op te lossen, waarbij elke partij zijn eigen perspectief, belang, kennis en contacten inbrengt.

3.1 Afspraken voor meer Tijdelijke Natuur

In de Green Deal zijn de volgende op te lossen knelpunten beschreven:

1. De ontheffing Tijdelijke Natuur geeft duidelijkheid en handelingsvrijheid ten opzichte van de Flora- en faunawet maar niet ten opzichte van de Natuurbeschermingswet. Zolang dat laatste het geval is aarzelen (grote) grondeigenaren om in de nabijheid van Natura 2000-gebieden Tijdelijke Natuur te ontwikkelen. Het oplossen van de juridische onzekerheid die hieruit ontstaat, kan leiden tot een forse toename van Tijdelijke Natuur.
2. Onder andere in havengebieden wordt een groot terrein vaak uitgegeven aan verschillende ondernemers. Zolang het niet mogelijk is een “groepsontheffing” aan te vragen, zal dit een rem zijn op brede toepassing van het concept Tijdelijke Natuur.
3. De procedure voor het aanvragen van een ontheffing Tijdelijke Natuur is complex. Vereenvoudiging daarvan zal het aantal aanvragen zeker ten goede komen.
4. Het concept Tijdelijke Natuur is ontwikkeld in samenwerking met de Minister van EL&I, maar de verantwoordelijkheid van het natuurbeleid verschuift naar de provincies. Het is belangrijk dat de provincies het concept en de beleidsintenties gaan ondersteunen en er op eenzelfde manier mee omgaan.
5. Het concept Tijdelijke Natuur is toepasbaar op terreinen waarvoor vastligt dat ze een nieuwe bestemming krijgen. Als het concept ook toepasbaar zou zijn voor terreinen waarbij de (nieuwe) bestemming nog niet formeel is vastgelegd, zou het areaal waarop tijdelijke natuurwinst kan worden geboekt flink worden uitgebreid.
6. Volgens de conceptbeleidslijn Tijdelijke Natuur is Tijdelijke Natuur alleen toepasbaar op terreinen die een niet-natuurbestemming krijgen. Er zijn echter situaties, onder andere bij delfstoffenwinning, waarin de eindsituatie wel degelijk die van “permanente natuur” zal zijn maar waarin voorafgaand daaraan nog een niet-natuurfunctie (bijvoorbeeld grind- of zandwinning) aan de orde is. Als het concept Tijdelijke Natuur ook in dit soort situaties toepasbaar wordt, kan het areaal waarop tijdelijke natuurwinst kan worden geboekt, worden uitgebreid. Deze uitbreiding van de toepasbaarheid van Tijdelijke Natuur is al wel in werkafspraken tussen het ministerie van EL&I en het bedrijfsleven vastgelegd maar dient nog te worden geformaliseerd in de definitieve beleidslijn Tijdelijke Natuur.
7. Actieve inrichting en beheer zijn, anders dan in permanente natuurgebieden, geen verplichtingen in het kader van een ontheffing Tijdelijke Natuur. Dat neemt niet weg dat de spontane ontwikkeling van natuurwaarden soms kan worden versneld door inrichtings- en/of beheersmaatregelen. In het kader

van de beoogde (minimaal) vijf voorbeeldprojecten in deze Green Deal zal worden verkend welke mogelijkheden er zijn voor grondeigenaren om op vrijwillige basis spontane ontwikkeling van natuurwaarden te versnellen door inrichtings- en/of beheersmaatregelen. Dit zoveel mogelijk aansluitend bij de natuurlijke potentie van het gebied en zijn omgeving (quick wins die met weinig moeite veel opleveren).

8. Binnen de kaders van de Flora- en faunawet (Ff-wet) kan met drie verschillende instrumenten worden gewerkt, door één en dezelfde grondeigenaar: (1) Goedgekeurde gedragscode, (2) Generieke Ontheffing voor strikt beschermde soorten, (3) Tijdelijke Natuur ontheffingen voor nieuwe gebieden. Het blijkt in de praktijk dat het steeds lastiger wordt om de regels die voortvloeien uit de verschillende instrumenten uit elkaar te houden. Een vereenvoudiging van de Ff-wetsinstrumenten, in dit geval door te werken met één Tijdelijke Natuur-ontheffing per terrein, zou de animo voor ontwikkeling van het concept Tijdelijke Natuur ten goede komen.

Uiteindelijk hebben de Green Deal-partners niet acht maar negen knelpunten opgelost. In hoofdstuk 4 leest u wat het negende knelpunt was en welke oplossingen gevonden werden.

3.2 Samenwerken en samen werken

Hoewel alle partijen het concept Tijdelijke Natuur vooruit willen helpen omdat ze geloven in het concept, heeft elk van hen natuurlijk ook een eigen achterliggende motivatie. Grondeigenaren kunnen Tijdelijke Natuur bijvoorbeeld gebruiken om invulling te geven aan het begrip Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen; als een kans om nieuwe kansen te creëren voor natuur in combinatie met economische ontwikkeling. Vanuit die positie komen Groningen Seaports, Havenbedrijf Amsterdam en Roelofs tot de afspraak om:

- onderling kennis en ervaring uit te wisselen;
- minimaal vijf concrete voorbeeldprojecten te selecteren waarin grondeigenaren ruimte geven aan Tijdelijke Natuur en in de praktijk een oplossing zoeken voor de acht belemmeringen die hierboven worden genoemd;
- de eigen netwerken te mobiliseren voor communicatie over het concept Tijdelijke Natuur.

De bijzondere situatie van de Green Deal uit zich ook in de samenwerking tussen grondeigenaren

en belangenorganisaties. De Vlinderstichting, De12Landschappen (nu LandschappenNL) en Cascade waren ook bereid om mee te werken. Zij spraken af:

- bij te dragen aan de selectie van de (minstens) vijf voorbeeldprojecten;
- de eigen netwerken te mobiliseren voor communicatie over Tijdelijke Natuur en kennis en ervaring uit te wisselen; de grondeigenaren te adviseren over manieren waarop zij op vrijwillige basis de waarde kunnen vergroten van de biodiversiteit van de Tijdelijke Natuurgebieden;
- breed te communiceren over de resultaten van Tijdelijke Natuur na het monitoren of bij het opruimen van een gebied.

Ook de Rijksoverheid, in de vorm van het Ministerie van Economische Zaken (destijds Economie, Landbouw en Infrastructuur: EL&I) is verbonden aan de Green Deal met een aantal essentiële afspraken:

- Inzet van ambtelijke en/of financiële capaciteit zodat de acht genoemde belemmeringen kunnen worden opgelost.
- Een inspanningsverplichting om Tijdelijke Natuur te versterken binnen provincies, gemeenten en waterschappen.
- Coördinatie van de ecologische monitoring, samen met een evaluatie van de effectiviteit van het concept Tijdelijke Natuur.
- Een peer review, uiterlijk een jaar ná afronding van de Green Deal, waaronder een analyse van de opgedane ervaringen.
- Omzetten van de concept-beleidslijn Tijdelijke Natuur in een definitieve beleidslijn, waarin de oplossingen voor de acht belemmeringen geïntegreerd worden.
- Opnemen van Tijdelijke Natuur in (de memorie van toelichting bij) de nieuwe wet Natuurbescherming en het overgangsrecht.

Deze toezeggingen bleken onontbeerlijk voor de behaalde resultaten. Die resultaten worden in het volgende hoofdstuk besproken.

4 Structurele en innovatieve resultaten

Zoeken, volhouden, oude wegen nog een keer aflopen, nieuwe wegen inslaan en af en toe een helder inzicht krijgen – dat was de receptuur die ertoe leidde dat er meer knelpunten zijn opgelost dan er aanvankelijk waren. In dit hoofdstuk staan de oplossingen kort beschreven. Op www.tijdelijkenatuur.nl (in dit document 'de website' genoemd) staat meer informatie en zijn voor sommige oplossingen ook achtergronddocumenten te vinden.

4.1 Negen knelpunten opgelost

Aan het begin van de looptijd van de Green Deal kwam er onverwacht een negende knelpunt aan het licht. Dat knelpunt had te maken met de fiscale behandeling van Tijdelijke Natuur door de belastingdienst. Ook dat knelpunt wist de Green Deal op te lossen. Daarmee zijn er meer dan de oorspronkelijk geformuleerde acht knelpunten opgelost. Hieronder leest u hoe die oplossingen eruit zagen.

1. Natura 2000

Mag je beschermde soorten die zich vestigen in een Tijdelijk Natuurgebied ook verwijderen als dat Tijdelijke Natuurgebied ligt in de nabijheid van een Natura 2000-gebied en deze soorten door de Natuurbeschermingswet in dat Natura 2000-gebied beschermd worden? Of is daarvoor dan, aanvullend op de ontheffing Tijdelijke Natuur, een NB-wetsvergunning nodig? Dat is de kwestie die in dit knelpunt aan de orde kwam en werd opgelost.

Elk Tijdelijke Natuurgebied zorgt voor een tijdelijke uitbreiding van het areaal waar planten en dieren zich op kunnen vestigen. Een dergelijke uitbreiding is altijd

gunstig. Tijdelijke Natuur kan dus een belangrijke bijdrage leveren aan natuurbehoud en -ontwikkeling in Nederland. In de beleidslijn Tijdelijke Natuur is dit onderbouwd. Ook is daarin vastgesteld dat de ontwikkeling van Tijdelijke Natuur geen significante negatieve effecten kan hebben op flora, fauna en natuur. Op grond van deze ecologische overweging wil de Rijksoverheid de ontwikkeling van Tijdelijke Natuur stimuleren. Dit doet zij door het verlenen van een ontheffing Tijdelijke Natuur. In zo'n ontheffing wordt als het ware bekrachtigd dat de algemene vaststellingen in de beleidslijn inderdaad van toepassing zijn op het gebied waarvoor de ontheffing is aangevraagd.

Zowel bij het opstellen van de beleidslijn Tijdelijke Natuur als bij het verlenen van de ontheffing Tijdelijke Natuur is dus reeds op grond van ecologische overwegingen vastgesteld dat Tijdelijke Natuur in een specifiek gebied geen negatieve effecten zal hebben op (beschermde) soorten en natuurgebieden. De deelnemers aan de Green Deal Tijdelijke Natuur stellen vast dat voor het verwijderen van Tijdelijke Natuur geen vergunning verplicht is in het kader van de Natuurbeschermingswet. De argumentatie voor deze stelling is de volgende. Als op de ecologisch inhoudelijke vraag of Tijdelijke Natuur een permanent gunstig effect heeft onder de Flora- en faunawet met 'ja' is geantwoord, zal het antwoord op een weliswaar anders verwoorde, maar van dezelfde strekking zijnde vraag onder de Natuurbeschermingswet logischerwijze eveneens 'ja' moet luiden. Tijdelijke Natuur en het op termijn weer verwijderen daarvan heeft geen ongunstig effect op Natura 2000 en is daarom niet vergunningplichtig op grond van de Natuurbeschermingswet. Compensatie voor te ruimen of reeds geruimde Tijdelijke Natuur, waarvoor onder de Flora- en faunawet ontheffing is verleend, is dus onder de Natuurbeschermingswet niet aan de orde.

2. Groepsontheffing

Voor gebieden met meerdere eigenaren is het gebruik van een ontheffing Tijdelijke Natuur ingewikkeld. Elke eigenaar zou een eigen ontheffing moeten aanvragen, voor het desbetreffende stuk van het gebied. Groningen Seaports – zelf met haar havens in deze positie – heeft daar een oplossing voor ontwikkeld met hulp van Havenbedrijf Amsterdam en Havenbedrijf Rotterdam.

Die oplossing is om gezamenlijk één aanvraag Tijdelijke Natuur te doen voor het gehele gebied. De aanvrager is een van de eigenaren. De verkregen ontheffing kan via een privaatrechtelijke overeenkomst worden gedelegeerd aan de andere eigenaren.

3. Vereenvoudigen aanvraagprocedure

De procedure voor het aanvragen van een ontheffing Tijdelijke Natuur was bewerkelijk. In het kader van de Green Deal is deze vereenvoudigd:

- Er is op de site van RVO een speciaal op Tijdelijke Natuur toegesneden aanvraagformulier geplaatst.
- Er is duidelijkheid gegeven over de verbodsbepalingen waarvoor de ontheffing kan worden verleend. Details en de inhoudelijke achtergronden zijn te vinden op de website.
- Er waren eerst bij de aanvraag van een ontheffing twee ecologische onderzoeken nodig: een inventarisatie van de beschermde soorten die er al zaten (een nulmeting) en een ecologisch onderbouwde inschatting van de te verwachten soorten. Elke aanvrager moest voor zijn gebied zo'n nieuwe inschatting (laten) maken. Deze verplichting is komen te vervallen en vervangen door een landsdekkend systeem met soortenlijsten. De soortenlijsten zijn zeer zorgvuldig opgesteld en gebaseerd op de biogeografische regio's van Nederland. Een aanvrager hoeft nu slechts te verwijzen naar de locatie van zijn terrein. Daaraan wordt de lijst met soorten gekoppeld, op basis van de biogeografische regio waarin zijn Tijdelijke Natuurterrein ligt. Voor alle soorten die in de biogeografische regio kunnen voorkomen is de ontheffing geldig.
- De soortenlijsten zijn ook de oplossing voor een ander probleem. Aanvankelijk werd een ontheffing Tijdelijke Natuur voor een gelimiteerde lijst "te verwachten" soorten afgegeven. Als een niet-verwachte soort zich alsnog vestigde werd de ontheffing weliswaar met die soort uitgebreid, maar dit vereiste toch enkele handelingen van zowel de ontheffinghouder als de ontheffingsverlener. Met de soortenlijsten is dit niet langer nodig. Als een soort zich toch op een terrein vestigt terwijl hij niet op de biogeografische

soortenlijst is vermeld, is evident dat de lijst niet volledig is. Het Ministerie van EZ zal dan de lijst aanpassen en de soort alsnog op de lijst vermelden. Dit is een eenvoudige handeling en leidt tot meer helderheid en meer rechtszekerheid.

4. Provincies krijgen natuurbeleid gedelegeerd

Als de nieuwe wet Natuurbescherming van kracht wordt, komt een groot deel van de verantwoordelijkheid voor het natuurbehoud te liggen bij de provincies. De partners van de Green Deal vinden een eenduidige toepassing van het concept Tijdelijke Natuur belangrijk en pleiten ervoor te voorkomen dat er grote verschillen tussen de verschillende provincies ontstaan.

Om provincies met het concept bekend te maken heeft LandschappenNL (voorheen De12Landschappen) twee bijeenkomsten georganiseerd voor het Interprovinciaal Overleg (IPO) en BIJ12, de werkorganisatie van het IPO.

Een andere methode om tot een eenduidige (en nog eenvoudigere) procedure te komen is de ontwikkeling van een gedragscode Tijdelijke Natuur. Een geaccordeerde gedragscode is namelijk geldig in heel Nederland en een grondeigenaar die toezegt volgens een goedgekeurde gedragscode te werken hoeft geen ontheffing Tijdelijke Natuur meer aan te vragen. De vigerende Flora- en faunawet biedt niet de mogelijkheid om voor Tijdelijke Natuur te werken met een gedragscode, maar het ontwerp voor een nieuwe Wet natuurbescherming dat is aangeboden aan de Tweede Kamer maakt dit wél mogelijk. De Green Deal-partners hebben dan ook besloten om, vooruitlopend op de goedkeuring van de nieuwe Wet Natuur, zo'n gedragscode op te stellen.

5. Vastgesteld bestemmingsplan niet langer nodig

In de concept-beleidslijn is vastgelegd dat Tijdelijke Natuur alleen ontwikkeld mag worden op terreinen waarvan de bestemming wél vastligt in een bestemmingsplan maar nog niet is gerealiseerd. Duidelijk werd dat deze de ontwikkeling veel nieuwe Tijdelijke Natuurgebieden blokkeerde: vaak was wel duidelijk wat de nieuwe bestemming zou worden, maar was dit nog niet verankerd in een bestemmingsplan. Daarom is een nuance aangebracht waarbij de essentie is overgebleven: er is niet per se een vastgesteld bestemmingsplan nodig als op een andere manier overtuigend aangetoond kan worden dat de bestemming gaat veranderen en dat er geen discussie meer is over die nieuwe bestemming. Daarmee is het bijvoorbeeld ook voldoende als de nieuwe bestemming in een provinciaal streekplan staat beschreven.

6. Gebieden met een natuurbestemming

In de concept-beleidslijn werd een uitzondering gemaakt voor gebieden met een natuurbestemming: deze konden geen ontheffing Tijdelijke Natuur krijgen. Doel daarachter was om te voorkomen dat er verwarring zou ontstaan over de reikwijdte van het concept Tijdelijke Natuur en om een heldere cesuur te maken tussen Tijdelijke Natuur en Permanente Natuur. In de praktijk zijn er echter zeker gebieden met een uiteindelijke bestemming “natuur” waar een ontheffing in de geest van het concept meerwaarde biedt. Bijvoorbeeld bij zand- en grindwingebieden. Deze gebieden worden, na een periode van delfstoffenwinning, steeds vaker opgeleverd als natuurgebieden. Er is geen inhoudelijk bezwaar om ook voor deze gebieden een ontheffing Tijdelijke Natuur af te geven. Dit zal dan ook opgenomen worden in de nieuwe beleidslijn.

7. Quick wins voor de inrichting

In een Tijdelijk Natuurgebied moet de grondeigenaar de natuur de ruimte geven om zich spontaan te ontwikkelen. Het is niet verplicht iets te doen aan natuurvriendelijke inrichting of beheer. Maar er zijn zeker kansen om met weinig extra inspanning veel te bereiken. Een kleine verlaging van het maaiveld tot op het grondwater kan bijvoorbeeld al een waardevolle poel voor rugstreeppadden opleveren. De natuurkwaliteit is op enkele terreinen onderzocht door De Vlinderstichting. Het blijkt dat Tijdelijke Natuur een positief effect heeft op flora & fauna. Met kleine maatregelen wordt de beleving van natuur op eigen terrein vergroot en de natuur vaart daar wel bij. Zo genieten mensen van Cofely en Philips nu van Tijdelijke Natuur tijdens hun lunch. Deze kansen zijn onderzocht en op een rijtje gezet door De Vlinderstichting.

8. Verschillende instrumenten voor één wet

Er zijn verschillende instrumenten beschikbaar om ontheffing te verlenen van de verboden van de Flora- en faunawet. Een grondeigenaar kan bij voorbeeld een reguliere ontheffing aanvragen: deze is bedoeld voor situaties waarin de natuur geschaad wordt zonder dat er goede alternatieven voorhanden zijn om die schade te voorkomen. Daarnaast is het mogelijk om conform een gedragscode te werken. In die gedragscode wordt geregeld hoe tijdens werkzaamheden wordt omgegaan met beschermde soorten (zie tabel 2). Tot slot is er de ontheffing Tijdelijke Natuur voor soorten die zich nieuw vestigen op een vooraf aangewezen Tijdelijk Natuurterrein. Een grote zeehaven die zijn terreinen verhuurt of verpacht aan klanten, is er bij gebaat als het eenvoudiger kan. Zo zou er in plaats van deze drie verschillende instrumenten een instrument kunnen

komen waarmee de omgang met beschermde soorten geregeld wordt. Havenbedrijf Rotterdam heeft in samenwerking met RVO als eerste een “managementplan” opgesteld. In dit managementplan zijn alle omgangsvormen en ontheffingen van de Flora- en faunawet gebundeld en op elkaar afgestemd.

9. Fiscale gevolgen

In de praktijk bleek dat een aantal inspecteurs van mening was dat er btw-gevolgen zijn verbonden aan de ontheffing Tijdelijke Natuur. De redenering was als volgt. Indien de inspecteur vaststelt dat een bouwterrein in gebruik wordt genomen als gevolg van de ontheffing Tijdelijke Natuur, dan zou de toenmalige koper en huidige eigenaar alsnog op dit moment overdrachtsbelasting moeten betalen. Dit in tegenstelling tot de situatie zonder Tijdelijke Natuur, waarin de overdrachtsbelasting pas betaald wordt na verkoop van de grond aan de eindgebruiker.

Dit standpunt heeft de Green Deal laten uitzoeken door Price WaterHouse Coopers. Het bleek niet te kloppen: er zijn geen gevolgen voor de btw verbonden aan Tijdelijke Natuur. Op de website staat een gedetailleerde uitleg van deze conclusie.

4.2 Vierentwintig TN-gebieden gerealiseerd

Er zijn al 28 ontheffingen Tijdelijke Natuur afgegeven. Hiervan zijn er 19 afgegeven sinds de start van de Green Deal. Er zitten prachtige gebieden bij, zoals:

Afrikahaven Amsterdam

Aan de Afrikahaven in Amsterdam is het allereerste Tijdelijke Natuurgebied van Nederland te vinden. De schrale grond en het uitblijven van enig beheer blijken een onweerstaanbare aantrekkingskracht uit te oefenen

op zeldzame soorten, biologen en wandelaars. De ecologische winst van dit stukje natuur is onderzocht door De Vlinderstichting. Op de website is het rapport te vinden.

Eeserwold in Steenwijk

Eeserwold in Steenwijk is ook een bijzonder gebied, met verschillende vormen van beheer, veel excursies, tevreden inwoners en prachtige natuur. Landschap Overijssel heeft de natuurwinst in beeld gebracht en dat beeld op de website gepubliceerd.

Haven van Delfzijl

In Delfzijl ligt een prachtig gebied waarvoor een ontheffing Tijdelijke Natuur is afgegeven: de braakliggende terreinen van Groningen Seaports. Grenzend aan een Natura 2000-gebied (de Waddenzee) hebben deze terreinen grote potentie om bij te dragen aan beschermde en zeldzame soorten. Dit zijn de terreinen waar de groepsontheffing voor het eerst is toegepast. De Vlinderstichting heeft de bijzondere natuurkwaliteit van de Tijdelijke Natuur onderzocht. Er zijn onder andere allerlei graslandvlinders te vinden en bijzondere soorten orchideeën. Meer informatie is te vinden op de website.

Yara Sluiskil

Het laatste voorbeeldgebied is Yara Sluiskil, waar de Zeeuwse Milieufederatie (Zmf) en Stichting Landschapsbeheer Zeeland samenwerken bij de ontwikkeling van natuur op een bedrijventerrein. Een quote van de projectleider Remy Bun: "De natuur profiteert, zonder dat wij ons als terreineigenaar zorgen hoeven te maken over de ontdekking van een of ander zeldzame diersoort. Wij creëren natuur zonder dat dit onze (toekomstige) bedrijfsvoering belemmert." Ook hier dus winst voor economie, mens en natuur.

Haven Rotterdam

De haven van Rotterdam is verreweg het grootste gebied met een ontheffing Tijdelijke Natuur. Het havenbedrijf heeft voor alle niet uitgegeven terreinen (terreinen zonder 'huurder') een ontheffing verkregen. Dit is ruim 800 ha. Dit areaal bestaat uit een grote variatie van onder andere braakliggende terreinen, bermen van spoorlijnen en nieuw ontwikkelde gebieden van de tweede Maasvlakte. Net zo gevarieerd is de soortenrijkdom die zich er heeft ontwikkeld. Alle informatie is te vinden op de website van het havenbedrijf Rotterdam.

Philips Healthcare

Op het terrein van Philips Healthcare in Best is een recente ontheffing Tijdelijke Natuur afgegeven. Deze ontheffing gaat uit van de soorten die zich kunnen vestigen in de desbetreffende biogeografische regio, in plaats van een soortspecifieke aanvraag. Dit is het eerste voorbeeld van de aangepaste manier van ontheffing verlenen waarmee knelpunt 3 opgelost is. Het is een bestaand bedrijventerrein waar men nu ook inrichtingsmaatregelen neemt en extensief schapebeheer voert. De werknemers vinden het prachtig en pronken met hun eigen Tijdelijke Natuur.

4.3 Unieke samenkomst van netwerken

Om de bekendheid met Tijdelijke Natuur te vergroten organiseerden de Green Deal-partners in 2013 en 2014 vijf bijeenkomsten. Alle ins en outs kwamen aan bod. De bijeenkomsten werden verspreid over het land gehouden, waarbij telkens een interessante combinatie van partijen de organisatie in handen had en het eigen netwerk uitnodigde. Dit leidde tot vijf inspirerende dagen met een bijzondere mix van aanwezigen. In Oost-Nederland organiseerde Groningen Seaports samen met de drie Noordelijke Milieufederaties, Roelofs en Landschap Overijssel een prima bezochte middag. In het zuiden werkten Cascade en De Vlinderstichting samen, in het westen van het land waren Havenbedrijf Amsterdam en Landschap Noord-Holland de trekkers, en in Midden-Nederland was de organisatie in handen van de NMU samen met InnovatieNetwerk.

Als kers op de taart werd een regiobijeenkomst gehouden voor adviseurs en groene bureaus. Deze werd door het Netwerk Groene Bureaus gefaciliteerd, in samenwerking met InnovatieNetwerk. Op de bijeenkomst was een brede groep adviseurs aanwezig. Tijdelijke Natuur is een uitstekend instrument om risico's bij de realisatie van ruimtelijke projecten te verminderen en levert bovendien een grote maatschappelijke meerwaarde. Iets wat steeds meer bedrijven omarmen, zoals veel van de deelnemers bevestigden.

4.4 Ministerie van Economische Zaken ondersteunt met medewerking

Op veel fronten heeft EZ gedaan wat was toegezegd. Er is ambtelijke en financiële capaciteit vrijgemaakt, oplossingen voor de knelpunten zijn doorgevoerd en de concept-beleidslijn is omgezet naar een definitieve. De peer reviews zijn nog niet uitgevoerd, maar EZ heeft beloofd om binnen een jaar na afronding van de Green Deal de resultaten en ervaringen te evalueren via peer reviewers. Ook de coördinatie van de ecologische monitoring wacht nog op uitvoering.

4.5 111 artikelen, 23 interviews en vier filmpjes gepubliceerd

In de periode van de Green Deal zagen 111 publicaties en artikelen het licht. Er zijn 23 interviews afgenomen. Er is een gloednieuwe website gemaakt met alle informatie over Tijdelijke Natuur – zowel informatie die er al was vóór de start van de Green Deal als informatie

die nieuw werd ontwikkeld tijdens de Green Deal. Er zijn ook vier filmpjes op de website gepubliceerd. Voor een selectie van teksten en beelden, kijk op de website www.tijdelijkenatuur.nl.

5 De volgende stap: van 2.000 naar 40.000 ha (nieuwste dromen)

5.1 Tijdelijke Natuur is klaar om Nederland te veroveren

Op het moment dat dit rapport geschreven wordt, heeft de Green Deal alle knelpunten opgelost die ze beoogde weg te nemen – en zelfs nog één die ze later ontdekte. Met dit succes is het tijd om deze Green Deal af te sluiten. Wat de Green Deal wilde doen, is gelukt: Tijdelijke Natuur is klaar om Nederland te veroveren.

De Green Deal heeft nieuwe en verrassende samenwerkingsverbanden tot stand gebracht. Zo organiseerde De Vlinderstichting samen met Cascade de eerste van een reeks regiobijeenkomsten om het concept te verspreiden. RVO werkt samen met Groningen Seaports aan een oplossing voor de groepsontheffing. EZ, Groningen Seaports en De12Landschappen onderzochten of er juridische problemen kunnen ontstaan als Tijdelijke Natuur ontstaat in de nabijheid van Natura 2000-gebieden zoals de Waddenzee en zo ja, wat daar aan te doen is. Havenbedrijf Amsterdam zocht samen met InnovatieNetwerk naar een manier om onduidelijkheid over onbedoelde fiscale gevolgen van Tijdelijke Natuur op te lossen.

Er is durf getoond. Om te beginnen door de private grondeigenaren. Zij staken met dit concept – en met de Green Deal – hun nek uit; zij zijn immers degenen die hun grond voor de ontwikkeling van Tijdelijke Natuur beschikbaar stelden. Dat deden ze zonder enige verplichting en ondanks het feit dat nog niet alle gevolgen tot in detail bekend waren. Voor wie denkt in kansen, zoals de partners binnen de Green Deal, is dat een logische stap. Voor wie denkt in risico's, zoals de meeste grondeigenaren, is het juist een onlogische stap.

Natuurorganisaties durfden het aan om te ondersteunen dat natuur, na een periode van ontwikkeling, ook weer mag worden verwijderd. Dat is geen vanzelfsprekende boodschap voor organisaties die het behoud

van natuur als primaire doelstelling hebben. Ook de samenwerking met commerciële partijen getuigt van lef. Weliswaar vinden natuurorganisaties en bedrijven elkaar wel vaker, maar zelden met een thema waarbij in de publieke perceptie de belangen tegengesteld zijn. Dat is extra gedurfd.

Het Ministerie van Economische Zaken toont eveneens durf. Want hoe vanzelfsprekend is het dat je ruimte geeft aan het verwijderen van beschermde soorten, zonder compensatieplicht en al voordat die soorten überhaupt op het terrein aanwezig zijn? Het vergt mentale lenigheid om te zien dat het intellectueel en ecologisch klopt. En die lenigheid moet dan vervolgens worden vertaald in procedures en wetgeving die toepassing van het idee in de praktijk mogelijk maken. Die vertaling kwam er doordat beleidsmedewerkers van EZ, waaronder RVO, het aandurfd en om buiten bestaande kaders te treden, open mee te denken en concrete voorstellen te doen voor wetgeving – waarbij zij dit alles met de partners toetsten op werkbaarheid.

Er zijn vernieuwende resultaten bereikt. Het verwijderen van natuur toestaan om de ontwikkeling van natuur mogelijk te maken: dat is de paradox van het concept Tijdelijke Natuur. Deze nieuwe manier van kijken naar natuur(bescherming) biedt nieuwe kansen voor zowel natuur als bedrijfsleven. Voor de natuur bestaat de kans dat er veel meer natuur bijkomt. En hoewel elk van die natuurgebieden een tijdelijk karakter heeft, is de winst voor de natuur permanent. Zaden en jonge dieren verspreiden zich vanuit een Tijdelijk Natuurgebied naar de omgeving en leveren zo een blijvende bijdrage aan de instandhouding van populaties. Voor bedrijven biedt de aanpak winst omdat ze geen natuurwerend beheer meer hoeven te voeren. Ook lopen ze niet langer het risico om, juist op het moment dat de schop de grond in moet, geconfronteerd te worden met nader onderzoek en eisen ten aanzien van compensatie of mitigatie.

Tijdelijke Natuur sluit naadloos aan op de door Staatssecretaris Dijkema (Economische Zaken) in 2014 gelanceerde Natuurvisie. Daarin onderstreept zij het belang van een actieve rol van de samenleving – ook om nieuwe natuur te realiseren. In potentie kan het concept Tijdelijke Natuur 40.000 ha Tijdelijk Natuur in Nederland opleveren zonder dat dit extra subsidies van overheden vraagt. Een mooi voorbeeld van subsidievrije natuurgebieden, gerealiseerd door de samenleving.

5.2 Coalitie Tijdelijke Natuur

De huidige Green Deal-partijen en ook nieuwe partners zijn nog niet klaar met de kansen en de mogelijkheden die Tijdelijke Natuur biedt. LandschappenNL, De Vlinderstichting, de Zeeuwse Milieufederatie, Havenbedrijf Amsterdam, Groningen Seaports, Roelofs én Cascade willen in een nieuwe vorm samen blijven werken om hun droom verder te realiseren: (veel) meer hectares Tijdelijke Natuur, het blijvend beschikbaar houden van alle kennis en ervaring die ontwikkeld is en meer publiciteit voor het concept. Ook willen ze waar nodig een inhoudelijke sparringpartner zijn voor de overheid voor de verdere ontwikkeling van het concept. Op dit moment worden de plannen voor de samenwerking uitgewerkt. Twee dingen zijn zeker: de ontwikkelde kennis blijft behouden en er is een grote kans dat u binnenkort een Tijdelijk Natuurgebied in uw omgeving krijgt!

tijdelijke natuur

Tijdelijke Natuur is een initiatief van Havenbedrijf Amsterdam, Groningen Seaports, Cascade, Vlinderstichting, De12Landschappen, Roelofs, InnovatieNetwerk en Ministerie van Economische Zaken.

